

УКА ЦАРА ФРАНЦА I О УНИЈАЋЕЊУ ПРА-
ВОСЛАВНИХ У ДАЛМАЦИЈИ

ОБЈАВЉЕНИМ ТАЈНИМ АКТИМА АРХИВЕ ДАЛМАТИНСКОГ
НАМЕСНИШТВА)

Венедикт Краљевић

православни епископ далматински, бококоторски и истријски
1765 — † 1862

I КОЛЕБАЊЕ ЕПИСКОПА КРАЉЕВИЋА

Гвернер далматински барон Томашић у свом одговору¹
1816 бр. 45/д. р. р. на питање Пресидијума Дворске

¹Zeheime Akten, III/a, пресидијални број 45/g. р. р.

централне организационе комисије између осталог казао је: „Пошто епископ Краљевић и тако жели да лично изјави Њ. Величанству своје поштовање, и већ је добио дозволу, да отпутује у Трст, где ће цар стићи из својих италијанских покрајина, то би и овом приликом било угодно, да се испита његово мишљење“.¹ Пресидијум Дворске комисије пак препустио је Томашићу, да он то сам учини²:

„Има се препустити увиђавности господина гувернера: којим се путевима (које пак треба изабрати са што могуће већом опрезношћу) има подузети овај покушај, да би се дознало како мисли Епископат. Стога се мора при том најпажљивије избегавати свака сенка, да ово долази услед налога одозго,³ него ствар претставити као једну приватну идеју госп. гувернера; а кад изјаве епископа не би дале никакве наде, тада се с томе примљено упутство⁴ нема открити. Ако би пак из изјавâ епископа било наде у повољан успех, у томе случају требало би се постарати да се с њим проуче даљи кораци, који би се имали предузети“.

Краљевић је у Трсту у мају 1816 два пута био у аудијенцији код цара Франца I. Што је са Царем разговарао, није било познато ни Кирилу Цвјетковићу, који је био у пратњи епископовој. Овај једино помиње, да је Краљевић молио цара за отварање школе (семинара) у Шибенику за кандидате свештеничког чина и за градњу православне цркве у Сплиту. На питање принца Метерниха: ко је је вере, Краљевић је одговорио: да је православно-источне, а на питање: да ли је унијат, одговорио је: „У Далмацији не знаду што ће то рећи „унијат“, нити хоће да чују за такво што“⁵. У Трсту Краљевић није водио преговоре о Унији ни са осталим царевим пратиоцима: шефом Тајног кабинета Врбном, грофом Лазанским, и генералима: Кучером и Радошевићем.

Томашић је задржао Краљевића у Задру на повратку његовом из Трста за Шибеник, и с њиме преговарао о Унији

¹ Eine Erforschung seiner Gesinnungen.

² Ib., IV, 142, акт од 7/5 1816.

³ Од цара, als geschehe es zufolge eines höheren Auftrages.

⁴ Да се Унија има остварити преко епископа и вишег клира као што је у прошлости остварена у Галицији, где су епископи и упливнији део клира изјавили за сједињење са Римокатоличком црквом, а да народ није приметио никакве промене у својој црквеној битности (in seinem Kirchenwesen), јер је и даље остао брак свештеника, стара литургија и дисциплина и т. д.

⁵ Автобиографија, s. 89.

О тим својим преговорима известио је он Пресидијум Дворске ц. о. комисије овим актом:¹

„*Omissis*“

Исход делом усмених разговора с њим, делом писмене изјаве, коју је он у том случају задржао за се да даде, и чији садржај нека Ваша Преузвишеност изволи из прилога разабрати, састојао се је у томе, да би он што се његове личности тиче био наклоњен Унији, али, с обзиром на несташицу културе и виших погледа овдашњег православног свештенства као и несташицу правих (тачних) схваћања ствари, једно његово директно суделовање било би за њега самога опасно, и сваки преурањени покушај био би по свој прилици неуспешан, и могао би бити праћен непријатним политичким последицама;² да би свакако требало постепено за Унију припремати свештенство и народ: образовањем, постављањем културно образованих душестаратеља и ширењем сходних књига.

Omissis“

Стога је Томашић предложио Бечу, да се покушај унијаћења одгоди на неодређену и много далеку будућност,³ јер да сада провађање Уније међу Православнима мирним путем не би било остварљиво, а присилним мерама од стране државне управе било би опасно, а напосе што епископ Краљевић није оруђе способно за њено провађање.⁴

Но на месец дана пре овог извештаја Томашићевог Цар је по повратку своје из Трста одлучио: да се у Далмацију одашиљу мисионари за обраћање Православних у Унију са Римок. црквом.

¹ G. A., ib., 142 и 147, актом од 19/7 1816.

² Dass zwar er für seine Person geneigt zu jener Vereinigung wäre, dass aber bei dem, dem hierländigen griechischen Klerus eigenen, Mangel an Aufklärung und an richtigen Begriffen, seine direkte Mitwirkung demals für ihn selbst bedenklich, und ein derlei voreiliger Versuch wahrscheinlich fruchtlos, ja wohl gar von politischen unangenehmen Folgen begleitet sein könnte...

³ Jener Versuch auf eine ganz unbestimmte und sehr entfernte Zukunft verschoben bleiben müsste.

⁴ Ebenso wisslich würde es sein, durch irgend eine — das Eingreifen der obersten Staatsverwaltung beurkundende — zwangsweise Maasregel, jene Vereinigung gewaltsam herbeiführen zu wollen. Der dermalige Bischof Kraglewich ist kein geeignetes Werkzeug.

II ПОЗИВ¹ ЦАРА ФРАНЦА ГАЛИЧКОМ УНИЈАТСКОМ МИТРОПОЛИТУ ДА ПРЕДЛОЖИ СВЕШТЕНИКЕ ЗА МИСИЈУ

[Оригинал на немачком језику]

Гувернер галички барон Хауер² пише митрополиту³ Михаилу Левицком:

Његово Величанство, како ми је у најстрожијем званичном повећењу (im engsten Dienstvertrauen) саопштено од Пресидијалне дворске канцеларије, одлучило је, да пошаље у Далмацију једног грчко-католичког свештеника из више јерархије, као што је и 1804 године у сличну мисију одредио био генерал-викара Спонринга,⁴ и у Беч га позвао.

Мисија захтева једно лице у ту сврху образовано, веома разборито, примерна владања и љубави скопчане са угледом и вешто италијанском и илирском језику.⁵ Кад би то лице било Василијевог реда,⁶ та околност не би била без важности. Али оно свакако мора бити из више категорије јерархије.

Стога нека изволи госп. Митрополит што је могуће хитније, уз најстрожије очување тајности, саопштити ми лица из ове покрајине,⁷ која би поседовала поменута својства, да би се могла предложити Његовом Величанству.

Биала, 24 јуна 1816.

Хауер⁸

Omissis

Митрополит је одговорио Хауеру овим писмом:

[Оригинал на немачком језику].

„У извршењу Вашег многоцењеног наређења од 24 јуна т.г. које ми је данас приспело, са пуним поштовањем изјављујем, да се у Василијевом реду у Галицији засад не може наћи ниједно такво лице, које би за Мисију у Далмацији поред осталих тражених способности познавало ита-

¹ Ово је први позив царев. Други уследио је 16/1 1919. Види мој чланак у београдским „Прилозима“, 1929 г., књ. 9 под написом: „Др. Божидар Петрановић и Унија“, стр. 131—2.

² Тајни саветник, витез ордена св. Стефана.

³ Грчко-католичког (унијатског) обреда.

⁴ Јулијана. Но заузећем Далмације од Француза 17/2 1806 ова намера била је осујећена. Новом окупацијом (1/12 1813) Аустријски двор враћа се на ранију своју мисао унијаћења православних.

⁵ Die Sendung fordert einen gehörig ausgebildeten, mit vorzüglicher Klugheit versehenen, in seinem Wandel exemplarischen, Liebe mit Ansehen verblindenden, der italienischen und illirischen Sprache kundigen Mann.

⁶ Калуђер.

⁷ Галиције.

⁸ Украјинско-руски архив видај історично фьлософична секція наукового товариства Імени Шевченка, Т. XIII—XIV, у Львові, 1920.

лијански језик. Између световног свештенства имам двојицу, који би се могли на то употребити, и то: од Њ. Величанства одлуком датираном из Белуна¹ од 20 априла т.г. постављеног за катедралног проповедника и каноника новооснованог Катедралног каноничког збора у Пшемислу Алексија Ступницког и пароха св. Варваре у Бечу Јована Снигурског. Први је примерног владања, познаје италијански језик, а пошто је илирски језик сродан словенскоме језику који се овде употребљава при богослужењу, то ће он моћи и илирски језик лако разумети и без велике муке сасвим лако и научити га. Он је у Буковини² дао одличне доказе своје разборитости, кад је онамо одаслан био од пок. митрополита Анђеловића³ између Несједињених расејаним католицима грчкога обреда. Редовним држањем богослужења по прописима Грчке цркве, својим проповедима и својим паметним опхођењем он је онамо произвео добар утисак и на Несједињене. Сада поделеним му достојанством катедралног каноника стиче он и потребни углед.⁴

Јован Снигурски се такођер сасвим одликује свима каквоћама које се траже за Мисију у Далмацији. О његовом примерном владању, тачности у парохијским дужностима, душестаратељским службама, које је вршио у општој болници у Бечу са свом готовошћу и љубави све досле и за време рата, а тако и у разним војним болницама излагањем опасности свог здравља и живота за једновернике разних народности, налазим у конзисторијским актима много похвалних сведоцаба од стране дирекције ц. кр. Бечког конвикта, Бечке арцибискупијске конзисторије и ц. кр. дворских ратних власти. Стога сам га својом претставком од 19 јануара о.г. предложио Њ. Величанству за титуларног каноника, што је скопчано са одликовањем. Он носи част доктора богословије, и ако га Њ. В. благоизволи потврдити за титуларног каноника, то ће му ово одликовање донети и потребног угледа.

Ја мислим, да Снигурски познаје италијански језик, пошто је васпитан у ц. кр. Бечком конвикту, где се и тај језик учи, а илирски језик познаваће због сличности његове славенском језику.

Пшемисл, 1 јула 1816...⁵

Централна организациона дворска комисија⁶ саопштила је митрополиту Левицком да је цар наименовао каноника Ступницког за мисионера у Далмацији овим актом:

¹ Belluno код Венеције.

² Где је вршио унијатску пропаганду међу православним Румунима Geheime Akten, IX.

³ Angellovicz.

⁴ Ступницки свршио је Јозефински универзитет у Лембергу.

⁵ У.—р. архив., ib.,

⁶ K. K. Central — Organisation Hofkommission.

[Оригинал на немачком језику].

Бр. 36535/4179

Господину Михаиљу Левицком

Њ. ц. кр. Величанство благоизволело је на предлог госп. Митрополита од 1 јула т.г. одредити за познато путовање¹ у Далмацију пше-мислеског каноника Ступницког.

Очекује се стога хитно читовање госп. Митрополита: под којим би условима овај каноник могао бити одаслан у Мисију за Далмацију, при чему треба узети у обзир:

- а) особље које му се има доделити;
- б) потребна црквена одејања, и
- ц) дневнице поред путних трошкова.

Намерава се истога позвати одмах у Беч, кад госп. Митрополит поднесе за односни предујам предлог, који се очекује засебно чим пре.

Беч, 8 октобра 1916.

П. Гр. Лазански²

Митрополит је актом бр. 9 од 29/1 1817 саопштио захтеве каноника Ступницког. У односни много опсежни предрачун — међу осталим — унесени су и трошкови за: 4 црквена појача,³ 1 црквењака, 2 слуге, 1 куvara, 1 кочијаша и за издржавање 4 коња. — Гроф Саурау препоручио је⁴ Ступницком, да он и његови другови држе у тајности циљ Мисије; да одејања⁵ буду лепа и појачи одлични. Доцније је⁶ Саурау овластио Ступницког, да на црквена одејања може потрошити до 6.000— форинта.

Грамате Митрополитове Мисионарима објавио сам у Гла-снику Патријаршије 1928 г. бр. 19, с. 294—298. Грамате носе датум: *L e m b e r g* 1/4 1818.

¹ *In der bekannten Reise.*² *Ib.*³ За црквене појаче именовани су: Јован Гулевић (*Gulewicz*) и Ђураћ Рогатски (*Rogatsky*).⁴ Актом 15/3 1818 бр. 1046/М. П.⁵ Актом од 15 и 21/3 1818 *G. A.*, X.⁶ Одејања и црквене утвари поклонио је сам Цар. *G. A.*, XI, 77. — Митрополит је 1/7 1816 био предложио цару уз Ступницког и Јована Честинског као и Јована Снигурског, пароха цркве св. Варваре у Бечу (доцније епископа у Пшемислу — *Przemysl*). Актом од 29/1 1817 предложио је Митрополит наместо Снигурског: Саватију Харасијевића (*Sabbatius Hara-siewicz*). Овај је доцније испао из комбинације, а предложен је за сапутника Спупницком и Честинском: Јаков Ђеровски (*Gierowski*) и Василије Терлеци.

III ОДУСТАНАК ЦАРЕВ ОД ОДАШИЉАЊА МИСИЈЕ

Гувернер Галиције Криг (Krieg) саопштава Митрополиту Левицком, да је Цар одустао од одашиљања у Далмацију Мисије за унијаћење Православних:

[Оригинал на немачком језику].

Бр. 3747

Његовој Преузвишености грчко-католичком Митрополиту пл. Левицком

Преузвишени господине Митрополите!

Услед одлуке Дворске канцеларије од 25 прошлог месеца М.бр. 146 извешћујем Вас, да је Њ. Величанство засад одустало од одашиљања Мисије у Далмацију и наредило, да се каноник Ступницки са својом пратњом поврати у своју епархију.

Њ. Величанство наредило је, да се овоме канонику уосталом изрази његова превишња захвалност на указаној готовости с тим, да оно себи ипак придржаје право, да га и убудуће може употребити у пригоди која би се указала.

Примите, Преузвишени, израз најодличнијег мог поштовања, којим остајем Ваше Преузвишености најпокорнији слуга

Лемберг, 7 септембра 1818.

Криг“

Барон Саурау актом од 12/9 1918¹ известио је Ступницког, да је Претседништво Дворске коморе решењем од 28/8 1818 бр. 39309 дозначило њему и друговима фор. 1.800.— за путне трошкове из Беча у Галицију.

IV ПОЗИВ ЦАРА ФРАНЦА ЕПИСКОПУ КРАЉЕВИЋУ У БЕЧ РАДИ ДОГОВОРА О УНИЈИ СА РИМОКАТОЛИЧКОМ ЦРКВОМ.

Цар Франц I са царицом Каролином посетио је Далмацију маја месеца 1818. Краљевић је био код њега у Шибенику два пута у аудијенцији, и молио га за оснивање семинара, у којем би се образовали кандидати за свештенички чин. Цар је у разговору са Краљевићем покренуо питање Уније и за њу придобио Краљевића. То се јасно види из позива Министра унутрашњих дела грофа Саурау-а, упућеног Краљевићу, који се овде приводи у дословном преводу са италијанског:²

¹ G. A., X.

² Ib., XXII, 78. Алпеца: All' Illustrissimo e Reverendissimo Monsignore Benedetto Kraglievich, vescovo a Sebenico.

„Преосвештени!

Да би се могла донети одлука после зрелог саветовања о могућности остварења познатих пројеката, о којима сте Ви недавно имали част да разговарате са Њ. Величанством, сматрало се је неопходним Ваше присуство у Бечу, да би се с једне стране убрзале претходне радње које би се указале потребним, а с друге стране — отклониле двосмислености и неизвесности дугог дописивања.

Стога сам понизно поднео Њ. Величанству Цару аналоган предлог, и Њ. Величанство се је данас удостојило, да га милостиво одобри. Само се по себи разуме да пут не сме бити ни најмање на Ваш терет, него на државни трошак. Њ. Величанство такођер се је удостојило да тако нареди. У ту сврху Ви ћете бити љубазни да се обратите, али обазриво, Њ. Преузвишености госп. гувернеру барону Томашићу, а у његовом отсуству: — барону Круфту (Krufft), којег сам о томе већ обавестио, и он ће Вам одмах унапред исплатити хиљаду форинта.

Признаће пак Ваше Преосвештенство, како је сасвим умесно, да се ником не казује предмет не само путовања, него ни Вашег позива. Узбуна (немир) и подозрење могли би се лако породити, а ми треба да отклонимо и једно и друго.¹

Стога треба да изгледа као да Ви подузимљете пут од своје слободне побуде и под сасвим другим изговором, н.пр. као да би лично поспешили оснивање Вашег семинара, којему Ви посвећујете особиту бригу.²

Није потребно да ништа више овоме надовезујем, јер ће Ваша опрезност знати и о овој ствари предузети у упутити навреме јавно мњење. И у нади скорог виђења част ми је, Преосвештени, уверити Вас о мом високом поштовању и о одличном уважењу.

У Бечу, 26 августа 1818.

Саурау“

Предњи позив спровео је Краљевићу владин саветник барон Круфт овим актом, који у преводу с италијанског гласи³:

„Бр. 729/Пр.

Преосвештени Господине,

Штованим писмом Њ. Преузвишености Министра грофа Саурау наређено ми је, да доставим Вашем Преосвештенству приложено писмо,

¹ Sentirà per'altro, Monsignore, che é di tutta convenienza, che si ignori da chichessia l'oggetto non solo del viaggio, ma la stessa di Lei chiamata. L'allarme e il sospetto potrebbero nascere facilmente. e noi dobbiamo allontanare l'uno e l'altro.

² Quindi é che apparentemente il viaggio deve essere intrapreso come di proprio libero moto, e colorito con tutt'altro pretesto, quale sarebbe quello di sollecitare personalmente l'organizzazione del di Lei seminario, cui Ella attacca un particolare interessamento.

³ Ib.

којим се позивате у Беч. Пошто је изричита виша¹ жеља, да тај позив остане потпуно у тајности,² и да Ваше Преосвештенство најави односно своје путовање под излихом да би поспешило питање отварања семинара, то је потребно да Ви поднесете овој ц. кр. Влади једну молбу (без позивања на ову напомену), којом ћете тражити дозволу, да можете отпутовати за Беч у горе поменутој сврху, и именовати лице којем мислите за време свог одсуства из Покрајине да поверите управу своје епархије. Ја ћу се побринути, да Вам се затражена дозвола хитно даде.

Ја сам још овлаштен на то, да Вашем Преосвештенству унапред исплатим форинта хиљаду за путне трошкове. Но пошто не могу да Вам ту своту пошаљем у Шибеник а да не изложим опасности препоручену тајну,³ то ћу ја односну своту задржати код себе у нади да ћете пре поласка свог у Беч доћи у Задар, где ћу Вам је избројити.

Имам част, да се биљежим с одличним поштовањем Вашег Преосвештенства најоданији и најпослушнији слуга

У Задру, 9 септембра 1818.

Барон Круфт“

Свој одлазак за Беч епископ Краљевић објавио је свештенству и народу овом окружницом:⁴

„Но 332 Венедикт милостију Божијеју православни епископ далматински, бококоторски и истријски.

Преподобњејшим архимандритом и игуменом сјатих настиреј, благоговјејшим протопресвитером и пресвитером, парохом же и капеланом и свјем благочестивим православним христијаном богоспасајеме Епархије Наше мир, благословеније и прошченије.

Ревност Наша будући свагда једнака за воздигнути и прискербити свако свемогућно благо и свјетлост Нашој православној цркви, клеру и љубезњејшим епархијанам Нашим, јесмо још и по други кат предузели нутешествије многотрошительно собственим Нашим трошком. Представљамо Нам паки нове причине благонадлежашче, којима не може бити не равна архипастирске Наше ревности, за коју јесмо просили Преузвишени кесаро-краљевски Двор, да нам дозволи допушћење за моћи отити у Беч, нишча не числећи како трошка тако и труда Нама, взирајући на добра која могу бити од императорске милости Нами усредствована.

Љубезнијша во Христје братија и духовно возљубљена Нам чада со сим настојашчим Нашим објављујемо свјем вама ово Наше стално опредјеленије за ваше подкрепљеније.

Препоручујемо вама сахрањивати се у страху Божијему и вјерности ко всемилостивјејшему Императору и Царју нашему.

¹ Царева.

² *Che tale invito resti scrupolosamente segreto.*

³ *Senza compromettere il raccomandato segreto.*

⁴ Краљевић, Грк по народности, слабо је говорио српски, а још слабије писао ондашњим словено-српским.

За духовна ваша потребованија остављамо у Нашем епископском двору преподобњејшаго оца Кирила Цвјетковића, придворнаго протосингела, свјашченика достојна и благоискусна, који ће вас надзирати, и који ће мјесто Нас потребита подпуњавати.

Препоручујемо всјем вама: воздавати тепла моленија свешчедрому Богу, да се истинствују Наша ревнованија желајема, која вам повторително говоримо за просвјетити свјашченство и народ, предмет приљепљен к Нашему сердцу.

Остављајући вас за неко време, вама желимо свако добро небесно и од свега сердца призивајући благодат свјатаго Духа, посилајемо свима вама архипастирскоје Наше благословеније.

Дано во епископскија Нашеја резиденцији.

В Шибеницие 9 септембрија 1818.

В. Краљевић“

V ФОРМАЛНИ ПРИСТАНАК ЕП. КРАЉЕВИЋА НА УНИЈУ

Краљевић је у Бечу саставио и предао Цару Пројекат о унијаћењу Православних у Далмацији, који у верноме преводу са италијанскога гласи¹:

Пројекат

Доле потписани, увек готов да са своје стране делује за што боље благостање своје епархије, од Цркве и Државе поверене његовој немоћној бризи, потпуно је вољан, да удовољи, уколико му буде могуће, благотворним намерама Њ. В. Узвишеног нашег Владаоца, приводећи потпуном сједињењу Православну цркву покрајине Далмације, Албаније² и Истрије са оном Латинског обреда³ уз придржање за увек свога обреда.

Он не може да се не назове заштићеним од Божије Провидности, ако би до тога могао сретно доспети. Но неукости у којој од више векова бедно плове сав његов клир и народ у великом делу њих порађа одвратност и упорност за тако корисну сврху. Стога он, као савршени очевидни познавалац тога, дубоко је убеђен, да се сједињење двеју цркава не може остварити него једино мало по мало (постепено). Ова мисао сасвим је прирасла за моје срце, и била би ми од највећег гризодушја кад би је морао заувек удаљити од себе у случају да би дошла у сукоб са садашњим народним духом (осећајем).

Сви потицаји за то сједињење имају потећи од просвећенога клира, за чијим ће се примером без великих потешкоћа и неприметно сасвим лако и народ повести. Ради остварења таквог образовања са свом могућом поспешношћу он је готов да позове оно мало младих свештеника, колико световних толико и монашких, добре нарави, које би одлучио сместити у свој семинар (ако би се уосталом Њ. Величанство удостојило пода-

¹ G. A., XXII, 78.

² Боке Которске.

³ Del rito latino.

рити га), подвргавши их за неколико година једној обуци која би одговарала њиховим умним способностима, спознајама и потребама. Пошто пак у његовој епархији нема способних наставника, било би упутно, кад би милост Њ. Величанства хтела дозволити, да онамо пошаље за учитеље довољан број свештеника грчко-сједињеног обреда из Галиције на државни трошак, на чији би се терет имали издржавати и свештеници — ђаци семинара, и баш ово понизно и моли. Такођер се увиђа преко потребно, да ови наставници познавају илирски језик, који је општи у Далмацији. Пошто буду довољно образовани и пошто се потписани увери о њиховом добром расположењу за ствар, потписани ће се побринути, да их постави на парохијску службу, и да замоли царску милост, да њихову судбину побољша, повисивши за 100 или 200 форинта њихове слабе парохијске приходе. Не би било такођер згорега, него штавише било би упутно, слично такмичење и за неке садашње душестаратеље, које би он у своје време назначио, а од чије би се добре склоности и ревности могло очекивати одговарајуће суделовање.

Знајући потписани, да припремне науке за теологију, т.ј. гимназија и филозофија не могу се за православну младеж разликовати од општег система обуке, желео би он, (у намери да би се олакшало учење младићима његове вере настањеним у великом броју у околици Шибеника), да се у овој вароши на државни трошак отворе разреди за граматику и реторику, колико ради обучавања латинске толико и православне младежи, и да се одреде довољне стипендије за младе сиромашне ученике било у гимназији или у филозофији, па да буду дионици тог добротинства сразмерно и православни младићи који су већим делом сиромашни и у немогућности да се без те припомоћи одаду на науке у јавним заводима. Било би му угодно кад би по завршењу филозофских студија кандидати свештеничког чина били бар за неко доба обучавани у семинару, њему подређеном, под претпоставком увек да учитељи буду (као што је напред речено) грчко-унијатског обреда позвани из Галиције, пошто, како ствари сада стоје, његов народ не би у свештеницима васпитаним у латинским семинарима имао оно неопходно поверење које припада свештенству с обзиром на његову (духовну) службу. Међутим могло би се по милостивој дозволи Њ. Величанства послати у Бечки конвикт неколико свештеника који се одликују способношћу, прилежношћу и владањем, како би по завршетку свију богословских студија на универзитету и по добијеној докторској дипломи на свом повратку у домовину могли послужити у најважнијим службама своје епархије.

Ако пак Њ. Величанство не би нашло за сходно, да потписаном епископу дозволи, да се у семинару у Шибенику продужи за увек учење богословских предмета, он обећава да ће се постарати о оним младићима који би редовно свршили своје припремне науке да их све пошаље на државне трошкове у Бечки конвикт ради учења богословије на универзитету. Он пак сву наду полаже у царску милост.

Потписани даље уверава, да неће рукополагати ни у монашки ни у свештенички чин младиће који редовним путем не сврше науке које се траже за свештенике по прописима Аустријске царевине, као што је

он и досле настојао да се тих прописа придржаје уколико му је било могуће.

Одриче се такођер оснивања своје Конзисторије све дотле, док његова епархија не буде у стању да даде таквих свештеника, које би могао употребити са свом сигурношћу у својим погледима, који увек одговарају намерама узвишеног његовог Монарха;¹ у сасвим нужним случајевима кад би се указала потреба саветовања у смислу једне конзисторије, потписани ће је тада саставити од шест оближњих парохијских свештеника.

Покрајина Бокоторска много је удаљена од Шибеника. његове резиденције. Стога се указује као сасвим неопходно, да се за њу постави један провикар. Садашњи који има онамо седиште, отац архимандрит Никанор Богетић, беспрекорна је владања, али будући осамдесетогодишњак и без икаквих наука, и због тога огрезао у предрасудама, те се не може нимало рачунати на његову личност у намеравањима радњама.² Потписани епископ побринуће се, како сам жели, да га склони на добровољну оставку с обзиром што он нема никакве грешке која би оправдавала његову смјену.³ Не би пак било сходно, да се оно место попуни једним странцем, јер треба повести рачуна о суровости једног народа, његовој по природи ватреној ћуди (темпераменту) и о обзирима, које се указују потребним, будући да је ту у суседству Митрополит црногорски. Рачунајући пак потписани епископ на карактер и на приврженост једног свог ђака, младог свештеника, али разумног и угледног, садашњег пароха у Шибенику који са њиме заједно живи, наиме оца Кирила Цветковића, епископског протосинђела, пошто се је претходно уверио о његовој привржености, намерава га предложити на потврду Његовом Величанству за викара напред поменутог Покрајине.

Ово би биле мере, које доле потписани епископ држи за најсходније да делу сједињења свештенства и народа његове епархије са Латинском црквом,⁴ и то не одједном, него на горе поменути начин, као најбржи, најсигурнији, најприкладнији, да би се на неприметан начин привели духови жељеном циљу, а да се пак не дође с њима у сукоб.

Биће можда и после свих ових мера још оних који ће уступити, али свакако ти су малобројни, незналице, без икаква положаја, и према томе и без икаква уплива. Ако би се дали занети од фанатичних елемената, тада ће овисити од државне месне власти, да предузме оне мере, које би биле сходне да се њихова сплеткарања униште.

Беч, 29 новембра 1818.

Венедикт Краљевић, епископ“

Краљевић је из Беча преко протосинђела Кирила Цвјетковића саопштио свештенству и народу, да је измолио од цара, да се на трошак његов отвори у Шибенику богословско училиште;

¹ Corrispondenti sempre alle mire dell' Augusto suo Monarca.

² Pelle operazioni intenzionate. т. ј. у послу унијаћења.

³ Са викарске части.

⁴ Chiesa latina.

„Преподобњејшиј оче протосингеле!

Божија промисл с' високаго престола благоутробија својего милостиво призрјела је на православне христјане богоспасајеме епархије Наше, и от нас многотрудниј и многотрошниј учињени пут у прошастом септембрију мјесецу благоизволио је да буде счастлив.

Одухновеније таковаго ради путешествија нашего било јест божествено; и није се могло надати друго от всемилостивјејшега Императора нашего развје једно овако рјешеније, које јест достојно његовом великодушију.

Јего Величество всемилостиво благоизволио је да буде постављено у Шибенику једно богословско училиште ради греческаго закона, гдје свјашченици могу се учити. Једна чист архијерејскаго нашега дома јест опредјелена велико — користнога ради овога предмета, и када буду доспивене потребите приправе и буду доћи и учитељи, неће требовати кромје позвати ученике за да се почме ученије, и све то на цјелом императорском трошку.

Напосљедок свега ево већ добисмо оно које от много вјекова предци наши с горјашчом жељом охотствоваше, особито пак ми можемо се назвати сретни, што толико помогла јест наша срећа. Благодјетелњејша десница всешчедраго Монарха нашего била јест опредјелена да установи једно овако пребогато благодјетелство, и јему самому све долженствујемо. Глупост и невјерство неће се више распрострањивати, оно мало по мало биће разгнато; гдје јест мрак, свјетлост ће објати; све ће се на боље преобратити.

Када промислимо на једно счастиво будушче дошествије, излива се у нами радост и веселије, и већ чини се нами да гледамо изображено задовољствије на лице свакога љубезњејшег епархијана нашега. Горкост коју ошчушчавамо, да смо удаљени от њих долази већ на мање и на доспитак текушег фебруарија преузећемо пут за да се повратимо у епархију нашу. Повратићемо се радостним серцем между њима и обкружени с' крајним удовољствијем. Садружићемо наше с' њиовим веселијем и нестерпимо већ чекамо счастљивога онога часа.

В' Вијеће 2 фебруарија 1819.

В. Краљевић“

Протосинђел Цвјетковић спровео је свештенству горњу окружницу Краљевићеву овим актом:

„Но 71 В Шибеницје 12-га фебруарија 1819.

Честњејша Курија епископска восточнаго вјероисповједанија, на-ходјашчагосја в Далмациј, Боки от Котора, Дубровнику и Истриј.

Високопреподобњејшим архимандритом, преподобњејшим игуменом сјатих манастиреј, преподобним јеромонахом и монахом, благоговјејњејшим протопресвитером и благоговјејним просвитером и вејем православним христјаном обрјетајушчимсја во епархији сеј.

Восхишчен с' неописаним веселијем и презјелним чувствованијем мојего сердца с' дружујем вами здје точну копију от писокопочитајемог писанија јего високопреосвјешченства нашег всемилостивјејшег Архипастирја и добротом ревноснег и високопочитајемог оца и благодјетља

рода нашего, који всемилостивјејше мене обзнањује, како је код Јего императорскога Величества исходатајствовао и одержао једно богословно училиште, како што ћете разумјети из исте копије от Јего високопочитајемога писанија.

За овако велеполезно полученије што наши предци жељели су и нијесу се удостојили, ми данас похвалити се можемо и гордити, и притом несумњено мислити да и наш већ род скоро **хоће достигнути** оног степена, с којим се другиј народи от нас разликују и поносе, а то све ревностним настојанијем нашег високопочитајемога Архипастирја и одобренијем пак всемилостивјејшег нашег Императора, за које несумњено мислим, да свакога љубитеља свога рода и исповједанија **хоће се** сердце великом радости пренсполнити.

Того исто ради дужност нас обвезује, да за ово принесемо от всего сердца тепла благодаренија Господу Богу, који је нас тога удостојио дочекати, и њему пак истому у исто време сердечна моленија представити за долгоденствије Јего императорскога Величества, да га Всевишњиј Творец многољетно у сваком миру и благополучију уздржи со всејем Јего пресвјетлим племеном и владичеством.

Притом јошч и за шчастливоје путешствије и между нами врашченије нашега високопочитајемога и благодјетелнога Архипастирја, да га всевишњаго Творца Десница всемилостиво буде водити и међу нама у благополучном здравију сретнога дспратити, и да га сподоби и плод совершениј видјети от овог многотруднога сјемена, от њега посјејаног, који већ се примио.

Ово ја вама радостно с' приобшчавајући, Курија ова епископска налаже всејем вама парохом и прочим попечитељем душша, да имате ово обзнаненије с копијом заједно у перву недјељу по пријемљенију истога неотложно от сјатаго олтара вашим пароксијаном с' приобшчити и обзнанити и предречена и опоменута тепла благодаренија и моленија Господу Богу представити, и пак непремјено Курију ову обзнанити за пријемљеније сего многоважног и велекористнога обзнаненија.

У отсутствију Јего високопреосвјешченства епархијалнаго Господина Епископа

Епископски протосингел придворни
Кирил Цвјетковић"

Саурау је поднео Цару на расматрање Краљевићев Пројекат о унијаћењу православних. Цар је по истоме донео своју одлуку, коју је Саурау саопштио Краљевићу овим актом¹:

[Оригинал на италијанском језику].

„Преосвештени господине,

Расматрања изложена од Вашег Преосвештенства у Пројекту од 29 новембра прошле године о средствима која се имају употребити ради остварења што већом лакшом Уније Православних у Далмацији са Ла-

¹ G. A., XXII, 78.

тинском црквом била су од мене приказана Њ. Величанству, да би он по истима благоизволео донети сходне одлуке по своме нахођењу.

Узевши у обзир оно што је Ваше Преосвештенство напоменуло каснијеходно за намеравану Унију, Њ. Величанство удостојило се је по тим питањима донети ове одлуке:

1-во Из Галиције биће одређена за Далмацију три свештеника грчко-сједињеног обреда, који ће у Шибенику поучавати православни клир у теологији. Један ће предавати библијске и догматске предмете; — други — : историју црквену са канонским правом, а трећи — : морално и пастирско богословље.

2-го Чим ови професори стигну у Далмацију, овлашћује се Ваше Преосвештенство, да отвори у Шибенику свој семинар, и у њ позове оне свештенике и кандидате свештеничке, које Ваше Преосвештенство нађе способним за бољу наставу. Држава ће сносити трошкове колико на професоре толико и на питомце, а тако и за оправке зграде и за намештај у њој по прорачуну од Вас приближно састављеном и поднесеном Пресидијуму губернијума у Задру.

3-ће Њ. Величанство дозвољава да Ваше Преосвештенство може тражити у корист оних свештеника Ваше вероисповести који се добровољно буду заузимали за Унију новчану награду из државне благајне поврх њихове малене плате, која се може повисити на стотину или две стотине форината годишње према њиховим приходима од парохијског надарја (бенефиција) и њиховом владању.

4-то Биће одређене новчане помоћи ради олакшања учења у гимназијама и филозофије у Далмацији оним младићима православне и латинске вероисповести, који имају много умног дара, али су без материјалних средстава. Осим тога Њ. Величанство удостојило се је овластити Ваше Преосвештенство да може предложити да се пошаљу у ц. кр. Конвикт у Бечу на државне трошкове млади свештенички кандидати од особите способности и марљивости, а имају потребне приправне науке.

5-то Њ. Величанство прима на знање изјаву В. Преосвештенства о одгањању образовања Конзисторије¹ и рукоположења свештеничких кандидата све дотле, док се не нађу за тај чин лица са квалификованом наобразбом.

Њ. Величанство још је наредило: да Ваше Преосвештенство има обављати све радње које се односе на намеравану Унију у споразуму са Пресудијумом Владе далматинске.

Њ. Величанство дозвољава још, да у случају оставке архимандрита Богетића на Провикаријат у Котору буде постављен за провикара заслужни свештеник Кирил Цвјетковић са платом од годишњих три хиљаде лира.

Осим хиљаду форинта у доброј монети, одобрених В. Преосвештенству за путне трошкове до Беча и оних пет хиљада² форинта бечке валуте за Ваше издржавање у ономе граду, благоизволело је Њ. Величанство

¹ Capitolo cattedrale — Капитол.

² За издржавање до краја јануара. Акт грофа Саурац-а, Беч 20/1 1819, G. A., XXII, 78.

да Вам дозначи још других хиљаду форинта конвенционалне монете за повратак у Епархију, које у свако доба можете предигнути из Опште-камералне благајне на односну признаницу. Вашем секретару Марку Руђеру Њ. Величанство милостиво је такођер поделило награду од 500.—форинта конвенционалне монете, придржавајући себи право на поделење и даљих милости¹ и сходног намештења, ако се и унапред буде показао заслужним добре ствари.¹ Напослетку Њ. Величанство пристало је, да Вашој годишњој дотацији од петнаест хиљада лира придода још других пет хиљада лира годишње. Дознака истих уследиће путем благајне.

Узимљем ову прилику, да се са свим поштовањем и уважањем биљежим Вашег Преосвештенства

Беч, 4 фебруара 1819.

Саарау“

VI ДРУГИ ПОЗИВ ЦАРА ФРАНЦА ГАЛИЧКОМ МИТРОПОЛИТУ ДА ПРЕДЛОЖИ СВЕШТЕНИКЕ ЗА МИСИЈУ

[Оригинал на немачком језику]²

„Преузвишени Господине Митрополите!

Вашој Преузвишености биће још у успомени преговори који су се прошле године водили односно уније Православних у Далмацији са Латинском црквом³ уз придржање њиховог обреда. Ови су преговори били тада покренути, и у току истих позвани овамо каноник Ступницки повраћен у своју епархију. Сада су сви преговори поново подузети, али у другој форми.

Имам част да Вашој преузвишености приопћим следеће с тим, да ову околност задржите у тајности сходно преузвишеном наређењу Њ. Величанства:

Православни епископ далматински Венедикт Краљевић спреман је да са свима својим епархијанима даде изјаву о прелазу у Католичку цркву, а то значи, да је и свештенство и народ његове епархије довољно припремљен тако да ова изјава обећаје колико сигуран толико и користан успех.

Ради се пре свега о настави његовог клира не само онога који се налази у току учења, или је тек ступио на науку, чије се образовање може тек доцније очекивати, него и онога клира који је већ примио посвећење за свештеника и у овоме погледу би био способан да одмах буде намештен; бар оних у овоме клиру који су способни за бољу наставу у знаности свог сталежа и звања. Епископ хоће да сва ова лица позове у Шибеник, и да се у онамошњем семинару под његовим надзором обучавају у богословским предметима колико је могуће боље, и то баш од стране грчко-католичких свештеника из галичких епархија. Њ. Величанство милостиво је спремно, да сноси трошкове тог школовања. Ради се сада о томе, да се добију три грчко-сједињена свештеника, који би својим

¹ Заслужним за Унију.

² Украинско-рус. а., ib.

³ Mit der katholischen Kirche.

знањем, моралним владањем и чедношћу били сасвим способни да буду одаслани у Шибеник за предавање поменуте науке, и то један за предавање: библијских наука (уколико ово може бити без познавања старих језика) и догматике; — други — : црквене повести и црквеног права, а трећи — : моралке и пастирског богословља.

Предавање мора бити на илирском¹ језику, пошто православни свештеници у Далмацији не познају ни латински а још мање многи од њих ни италијански језик. Стога учитељи који се имају одаслати у Шибеник морају бити вешти илирском језику, Галичанима који познају полски језик за ово учење неће требати ни много труда ни много времена.

Ови свештеници и учитељи уједно су и за то позвани, да на све могуће начине потпомогну Епископа у постепеном припремању Уније чим задобију поверење клира и народа (што им мора да буде најглавнији посао).

Пошто у клиру Митрополије која стоји под управом Ваше Преузвишености има без сумње способних лица за намеравану сврху, сад се тражи, да између истих буду изабрана она која су према њиховој наклоности најспособнија, и да В. Преузвишеност одреди: под којим условима и са којим би се платама ови свештеници могли одаслати у Далмацију.

Молим Вашу Преузвишеност да овај предмет узме у пажљиво разматрање и мени о томе чим пре могуће буде достави предлоге, да их узмогнем подастрети на превеће решење. Њ. Величанство затим наредило је, да се узме у испитивање: да ли би каноник Ступницки могао бити именован за непосредног управника семинара који се има основати у Шибенику.

Ја ћу о изведљивости ове идеје затражити даље обавести, па ако би се она показала изводљива и сходна, претходно замолити Вашу Преузвишеност за саопштење: под којим би условима и са којом би платом Ступницки могао бити овамо послан, и да ли би се он поред управе могао примити и једног од поменутих професорских места.

Напоследку Њ. Величанство жели, да се постара и за то: како би се добило Грко-католика за учитеље основних школа за Далмацију, и, уколико се ови не би могли образовати у самој Покрајини Далмацији, да се исти добаве из Галиције. Стога се пита: да ли има у вашој Покрајини учитеља, који би били вољни да пођу у Далмацију, и под којим условима.

Очекујем од Ваше преузвишености по поменутих питањима повољне изјаве, и имам част с одличним поштовањем остати Ваше Преузвишености најпослушнији слуга.

У Бечу, 16 јануара 1819.

Саурау“

Митрополит Левицки на сва четири горња питања Министра Саурау-а одговорио је врло важним и врло опширним

¹ In illyrischer Sprache

извештајем¹ од 22/2 1819 под бр. 24. Цар је прихватио све предлоге и својом одлуком² од 29/3 1819, саопштеном Левицком актом министра грофа Саурау-а од 16/4 и. г., именовано професоре за семинар, који се је имао основати у Шибенику, и то: каноника Алексија Ступницког за моралну и пасторалну теологију и за директора семинара; Јакова Ђетинског (Czestynski) за црквену историју и црквено право; Јакова Ђеровског (Gierovski) за библијске науке и догматику. Овима је доцније царском одлуком³ од 17/7 1819 придодат Василије Терлецки (Therlecky), катихета при гимназији у Черновицима⁴, као професор немачког језика.

Министар Саурау саопштио је Митрополиту Левицком наређење царско, да унијатски мисионари пре доласка у Далмацију морају пустити браду. Односни акт у српскоме преводу са немачког гласи:⁵

„Преузвишени господине Митрополите,

Имао сам част дана 16 пр. месеца да обавестим Вашу Преузвишеност о одлукама којима Њ. Величанство хоће да приведе Православне у Далмацији у Унију.⁶

Њ. Величанство у превеликом настојању свом за успех овог предузећа приметило је, да би свештеници који се ради наставе имају одаслати у Далмацију могли побудити према себи неповерење православних Далматинаца, кад би дошли онамо без браде.⁷

¹ Украјеско-руски архив. — Митрополит на једном месту вели: „Племенитим намерама Њ. Величанства, да православне Далматинце приведе Унији са Католичком црквом, не штедећи никакве издатке с тим скопчане, припада опште дивљење. Молим се Свемогућему Богу: да благослови настојања Њ. Величанства на ширењу Кат. вере и на осигурању и душевног и вечног блаженства његових народа и окрени жељеним успехом, и да за ту Мисију позваним мојим свештеницима подели милост, да би узмогли што боље одговорити очинским намерама Њ. Величанства (den väterlichen Absichten).

² Ib.

³ Ib.

⁴ Томашић је актом бр. 592/пр., Г. А., VII обавестио Краљевина о царевом наименовању професорâ.

⁵ У. р. а., ib.

⁶ Durch welche (Maasregeln) Se Majestät die Griechen in Dalmatien zur Union zurückzuführen Willens sind.

⁷ Das Misstrauen... gegen sich erregen würden, wenn sie ohne Bart dahin kömмен.

Стога по превишњем наређењу молим Вашу Преузвишеност, да изда наређење, да свештеници, који према мојем позиву од 16 пр. м-ца намеравае послати у Далмацију, пусте одмах браду.

С одличним поштовањем Ваше преузвишености најпокорнији слуга
Беч, 8 фебруара 1819. Саурау“

Епископ пшемислски Јован Снигурски издао је канонику Ступницком при одласку из епархије похвалну грамату¹, а митрополит лембершки свој четворици мисионара² —: сходно упуство на латинском језику. Митрополит је доцније мисионарима издао грамату и на народном — галицијском — језику старословенским писменима³. Ове су грамате веома важне и вредно би било да се објаве у оригиналу. Под тачком 3 ове последње грамате Митрополит наређује мисионарима, да имају поћи у Беч, где ће његовати браду и учити „илирски“ и италијански језик (*ibidem barbas alere incipient, atque linguas illi ricasam et italicam discant*). — Под тачком 5 наређује се: да буду подложни епископу Краљевићу, јер је он изјавио своју готовост да прими догмате Римокатоличке цркве, па се тако има сматрати као да је већ у духу сједињен с овом Црквом (*Omnes domino episcopo Graecorum in Dalmatia Kraglievich, qui promptitudinem suam ad amplectenda dogmata Ecclesiae Catholicae declaravit, et ob hunc respectum velut in spiritu unitus jam huic Ecclesiae considerari potest, subordinentur*), али не и у питању јурисдикције за Мисију, јер Епископ према спољашњем вероисповедању није сједињен (*non jurisdictione ad exercendam missionem providendi ideo essent, quod praefatus Kraglievich ratione externae confessionis non unitus adhuc sit*).

*

Краљевић се у априлу 1819 вратио у своју резиденцију, и о свом путовању, које је трајало месец дана од Беча до Шибеника, известио је дворског саветника Јистела (Jüstel).⁴

Прошо Љубо Влацић

¹ G. A., X, актом од 20/5 1819.

² Ib., актом од 28/5 1819.

³ У. р. а., ib., актом од 30/6 1819.

⁴ G. A., XXII.